

**SÄFFLE
KOMMUN**

Utdrag ur kulturmiljöprogrammet där
väg- och järnvägsplanen berörs

KULTURMILJÖPROGRAM FÖR TÄTORTERNA NYSÄTER, SVANEHOLM OCH VÄRMLANDSBRO

VÄRMLANDSANTIKVARIEN

Kulturmiljöprogram för Nysäter, Svaneholm och Värmlandsbro

BESTÄLLARE

Miljö- och
byggförvaltningen, Säffle kommun

SÄFFLE KOMMUNS DIARIENUMMER

MB 2022:17

UTFÖRARE

Värmlandsantikvarien AB

E-post: terese@varmlandsantikvarien.se

Telefon: 070 24 16 450

Webb: <https://varmlandsantikvarien.se/>

DATUM

December 2022

**SÄFFLE
KOMMUN**

VÄRMLANDSANTIKVARIEN

4 — Inledning Lagstiftning

11 — Nysäter Nysäter historik Nysäter tydliga berättelser Värdefull miljö i Nysäter Värdefulla byggnader i Nysäter

77 — Svaneholm Svaneholm historik Svaneholm tydliga berättelser Värdefull miljö i Svaneholm Värdefulla byggnader i Svaneholm

148 — Värmlandsbro Värmlandsbro historik Värmlandsbro tydliga berättelser Värdefulla byggnader i Värmlandsbro

185 — Källor

TEXTFÖRFATTARE

Terese Myrin

FOTO

Terese Myrin, om inget annat anges

DRÖNARFOTO

Andreas Myrin

FORMGIVNING

Effect Innovation

BYGGLOVSARKIV

Monica Karlsson, Säffle kommun

KARTPRODUKTION

Annika Sahlén, Säffle kommun

Inledning

Kulturmiljöprogram

Ett kulturmiljöprogram är ett kunskapsunderlag till stöd vid beslut om kulturhistoriska byggnader, till exempel vid bygglov och samhällsplanering samt är en resurs för fastighetsägare. Programmet innebär inte i sig ett skydd av byggnaderna. För att en byggnad ska ha ett juridiskt bindande skydd behöver den ha skyddsbestämmelser i en detaljplan eller skydd som byggnadsminne.

I kulturmiljöprogrammet redovisas de byggnader och miljöer som bedöms vara särskilt kulturhistoriskt värdefulla. Det är dock i det enskilda bygglovs- eller planärendet som det faktiska beslutet tas av kommunen om en byggnad är särskilt värdefull. En särskilt värdefull byggnad eller miljö får inte förvanskas enligt plan- och bygglagens 8 kap 13§. En förvanskning innebär att det som är värdefullt försvinner, det är alltså inte ett förbud mot ändringar.

Kommunens tjänstemän och förtroendevalda har användning av kulturmiljöprogrammet vid beslut som rör byggnaderna. Även fastighetsägare har nytta av att veta om byggnaden man äger har ett kulturhistoriskt värde. När ändringar planeras behöver man då vara extra varsam och hitta lösningar som utgår från byggnadens karaktär och värden. Kulturhistoriska byggnader och miljöer är en del av det allmänna intresset och kan därför ha betydelse för fler än den som äger byggnaden. Utöver specifika byggnader berättar kulturmiljöprogrammet också om hur platserna har växt fram historiskt, vilket kan vara av intresse för alla invånare på orten. Ökad kunskap om platsens historia och vad som kännetecknar den kan stärka platsens identitet.

Genom att ta hand om den byggda miljön som vi redan har, bidrar vi till ett hållbart samhälle. Förhoppningen är att kulturmiljöprogrammet ska få oss att se kulturhistoriska värden som

en resurs i en långsiktigt hållbar utveckling av platsen. Att värna om kulturhistoriska värden handlar också om att förvalta historia från tidigare generationer till kommande. Byggnader och landskap berättar om hur platsen utvecklats under många hundra år, en kontinuitet kan ge oss förankring och trygghet.

Uppdraget

Det här kulturmiljöprogrammet täcker Säffle kommuns tre tätorter Nysäter, Svaneholm och Värmlandsbro. Det är framtaget i samband med att en ny översiktsplan görs för landsbygden i Säffle kommun. Sedan tidigare finns kulturmiljöprogram för delar av Säffle.

Kulturmiljöprogrammet är framtaget åt Säffle kommun av Värmlandsantikvarien AB med stöd av Säffle kommun och privata referenspersoner kunniga i orternas lokalhistoria. Till referenspersonerna riktas ett varmt tack i källorna i slutet av programmet. Uppdraget var att redovisa särskilt värdefulla miljöer samt byggnader i två nivåer: särskilt värdefulla samt byggnader med visst kulturhistoriskt värde. I uppdraget ingick även att beskriva tätorternas historiska framväxt med tonvikt på bebyggelsehistorien.

Metod

Värmlandsantikvariens uppdrag startade under februari 2022 med inventering i fält där alla byggnader inom tätorterna bedömdes och de som var intressanta för fortsatta studier fotograferades och markerades på en karta. För dessa byggnader togs byggår och eventuell byggherre eller arkitekt fram ur bygglovsarkivet med hjälp av Säffle kommun. Lokalhistorisk litteratur samlades in och lästes igenom för att hitta information om byggnaderna och orternas historia. Historiska kartor från Lantmäteriet studerades och historiska fotografier samlades in från olika källor. Förteckningar över fornlämningar och Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister m.fl.

digitala källor gicks igenom och Värmlands Museums topografiska arkiv besöktes. En byggnadslista sammanställdes som arbetsmaterial med de byggnader som bedömdes ha ett kulturhistoriskt värde. Referenspersoner på orterna har granskat listorna och bidragit med mer information. Ytterligare besök på orterna har gjorts för givande samtal med människor som kunnat berätta om byggnaderna. En komplettering med foton och drönarfoton genomfördes i juni. En sammantagen kulturhistorisk värdering har sedan gjorts av

vilka byggnader och miljöer som bedömts vara kulturhistoriskt värdefulla.

Efter sommaren började textförfattandet och kommunen har kontinuerligt läst igenom texterna. Tre tydliga berättelser om varje ort har sammanställts för att lätt kunna kommunicera tätorternas karaktär och vad som är utmärkande för dem. Texter och bilder har slutligen satts samman i den här rapporten och levererats till kommunen.

Lagstiftning

KULTURMILJÖLAGEN

Kulturmiljölagen är det starkaste skyddet för enskilda kulturhistoriska byggnader. Det är länsstyrelsen som tar beslut som omfattas av kulturmiljölagen. I kulturmiljölagen slås fast att ansvaret för kulturmiljöer delas av alla. Både enskilda och myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet. De som planerar eller utför ett arbete ska se till att skador undviks och begränsas på kulturmiljöer.

Fornlämningar

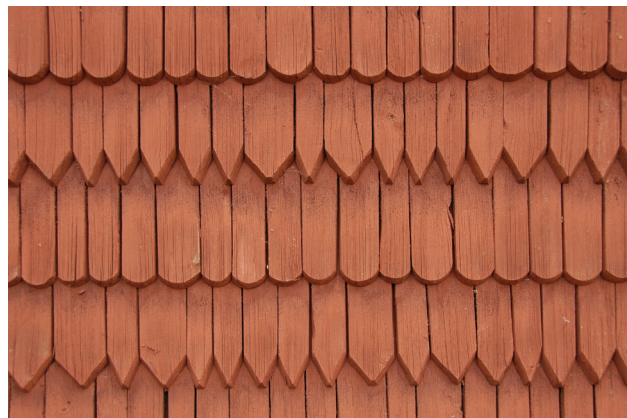
Alla fornlämningar är skyddade av kulturmiljölagen och får inte skadas. Den som planerar att bygga har ett ansvar att ta reda på om åtgärderna berör en fornlämning. Definitionen av en fornlämning är att den har tillkommit genom äldre tiders bruk och är varaktigt övergiven samt är äldre än år 1850. Inom tätorterna Nysäter och Värmlandsbro finns flera kända fornlämningar, inom Svaneholm endast ett fåtal. Om en ny fornlämning påträffas eller blir känd under grävning ska arbetet omedelbart avbrytas och länsstyrelsen kontaktas.

Byggnadsminnen

En byggnad som har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde får förklaras som byggnadsminne av länsstyrelsen. Det gäller även områden, parker, trädgårdar eller andra anläggningar. I ett beslut om byggnadsminnesförklaring anger länsstyrelsen vilka skyddsbestämmelser som ska gälla samt när ägaren behöver söka tillstånd för ändringar. I Nysäter är marknadsbodarna samt magasinet intill skyddade som byggnadsminne.

Kyrkor

Kyrkor som är uppförda innan 1940 och tillhör Svenska Kyrkan är skyddade av kulturmiljölagen. Det gäller även kyrkotomter, begravningsplatser och interiörer. För ändringar behövs det tillstånd av länsstyrelsen. I Svaneholm omfattas Svanskogs kyrka samt begravningsplats av detta skydd.

PLAN- OCH BYGGLAGEN

Plan- och bygglagen (PBL) är den lag som har betydelse för den största delen av bebyggelsen och som kommunen förhåller sig till dagligen i arbetet med bygglov och samhällsplanering. I både planläggning och bygglov ska bebyggelse utformas och placeras på ett sätt som är lämpligt för stads- och landskapsbild, natur- och kulturvärden på platsen samt intresset av en god helhetsverkan. Kulturhistoriska värden ska skyddas och ändringar ska göras varsamt så att bebyggelsens karaktärsdrag respekteras (PBL 2 kap. 6§).

Varsamhetskravet för alla byggnader

Ändringar av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska,

historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden (PBL 8 kap. 17§). Varsamhetskravet gäller alla byggnader, inte bara kulturhistoriskt värdefulla. Det är byggherrens ansvar att varsamhetskravet följs, vilket är viktigt att känna till vid bygglovsbefriade åtgärder som till exempel skärmtak, attefallsåtgärder och solceller, eftersom varsamhetskravet gäller även då. Att ta hänsyn innebär att utgå från byggnadens karaktärsdrag. Enligt Boverkets byggregler (BBR 1:2211 allmänt råd) är en ändring varsam om den respekterar byggnadens karaktär i proportion, form och volym, material och utförande, färgsättning samt detaljomsorg och detaljeringsnivå. Om viktiga karaktärsdrag går förlorade är det troligt att det är en ovarsam åtgärd. Kravet finns för att byggnaders kvaliteter ska bevaras.

Förvanskningförbudet

En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas (PBL 8 kap. 13§). Till skillnad från varsamhetskravet som gäller alla byggnader, gäller förvanskningförbudet bara särskilt värdefulla byggnader. Förvanskningförbudet gäller alla ändringar på en särskilt värdefull byggnad, både invändigt och utvändigt och även när en ändring inte är bygglovspliktig. Det är byggherrens ansvar att se till att en ändring inte förvanskar byggnaden. Förvanskningförbudet gäller även särskilt värdefulla bebyggelseområden (i kulturmiljöprogrammet kallat miljöer). Så byggnader som inte i sig är särskilt värdefulla men ingår i en miljö som är särskilt värdefull, får inte heller förvanskas. Definitionen av en förvanskning är att karaktärsskapande egenskaper, det som är värdefullt, går förlorat. Det är alltså inte ett förbud mot ändringar generellt (BBR 1:2212 Allmänt råd).

Underhållskrav

Alla byggnader ska hållas i vårdat skick och underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadens kulturhistoriska värde så att det som är värdefullt bevaras (PBL 8 kap. 14§). Om en fastighetsägare inte underhåller sitt hus och det förfaller, kan kommunen göra en tillsyn och ge ett åtgärdsföreläggande (PBL kap. 11).

Attefallsåtgärder och solceller

På en- och tvåbostadshus är vissa åtgärder bygglovsbefriade. Attefallsåtgärder och solceller kräver dock bygglov om byggnaden är särskilt värdefull eller om den ingår i en särskilt värdefull miljö (PBL 9 kap 4d§ samt 9 kap 3c§). Även om byggnaden inte är särskilt värdefull eller ligger inom en sådan miljö så ska alltid varsamhetskravet uppfyllas (PBL 8 kap. 17§).

Rivning

Inom områden som har detaljplan kan kommunen neka rivningslov med hänvisning till att byggnaden eller byggnadsdelen ska bevaras

på grund av sitt kulturhistoriska värde (PBL 9 kap. 24§). Om byggnaden ingår i en miljö med kulturhistoriska värden behöver inte byggnaden i sig ha sådana värden för att kommunen ska kunna neka rivning. (Prop. 1985/86:1 sid 289f). Det är dock upp till kommunen att besluta om man vill hävda att byggnaden inte bör rivas på grund av sina kulturhistoriska värden eller inte. Rivningslov behövs endast om byggnaden ligger inom ett detaljplanerat område, men inte utanför. Vill kommunen vara säker på att viktiga kulturhistoriska byggnader utanför detaljplan

inte rivs, behövs området detaljplaneras alternativt att områdesbestämmelser med krav på rivningslov upprättas.

Innanför eller utanför detaljplan

Inom de inventerade tre tätorterna finns områden som har detaljplan och områden som inte har det. Vid vissa åtgärder gäller då olika

bestämmelser, som kravet på rivningslov ovan visar. Det finns flera åtgärder som inte kräver bygglov utanför detaljplan, men även här ska varsamhetskrav och förvanskingsförbud uppfyllas. Om en åtgärd är bygglovspliktig kan kommunen även utanför detaljplan neka bygglov med hänvisning till varsamhetskravet och förvanskingsförbudet (PBL 9 kap 31§).

RIKTLINJER FÖR KULTURMILJÖPROGRAMMETS BYGGNADER OCH MILJÖER

Grön byggnad – särskilt värdefull

- Bedöms vara en särskilt värdefull byggnad (PBL 8:13).
- Ändringar ska vara varsamma och det som är värdefullt får inte förvanskas (PBL 8:13 och 8:17).
- Vid bygglov bör varsamhetskravet och förvanskingsförbudet tas med i kontrollplanen (PBL 10:7). Kompletterande underlag får begäras in för att kunna ta beslut. Vid stora ändringar kan en sakkunnig i kulturvärden kopplas till kontrollplanen.
- Attefallsåtgärder är bygglovspliktiga på en- och tvåbostadshus som är särskilt värdefulla (PBL 9:4d).
- Solfångare och solceller är bygglovspliktiga på en särskilt värdefull byggnad om den ligger inom detaljplan (PBL 9 kap. 3c§). Om det finns en utökad lovplikt i områdesbestämmelser som innefattar byggnaden kan solfångare och solceller kräva bygglov även här.
- Byggnaden ska underhållas så att de kulturhistoriska värdena bevaras (PBL 8:14).
- När en ny detaljplan görs intill byggnaden, bör utredas om byggnaden ska ges skyddsbestämmelser (PBL 2 kap. 6§).

Grön miljö – särskilt värdefull

- Bedöms vara ett särskilt värdefullt bebyggelseområde (PBL 8:13).
- Ändringar och ny bebyggelse ska ta hänsyn till de

viktiga karaktärsdrag som anges för miljön i kulturmiljöprogrammet (PBL 2:6 och 8:13).

- Vid bygglov bör varsamhetskravet och förvanskingsförbudet tas med i kontrollplanen (PBL 10:7). Kompletterande underlag får begäras in för att kunna ta beslut. Vid stora ändringar kan en sakkunnig i kulturvärden kopplas till kontrollplanen.
- Attefallsåtgärder är bygglovspliktiga inom särskilt värdefulla miljöer (PBL 9:4d).
- Solfångare och solceller är bygglovspliktiga inom en särskilt värdefull miljö om den ligger inom detaljplan (PBL 9:3c). Om det finns en utökad lovplikt i områdesbestämmelser som innefattar miljön kan solfångare och solceller kräva bygglov trots att det är utanför detaljplan.
- När en ny detaljplan görs inom miljön, bör utredas om det som är kulturhistoriskt värdefullt inom miljön ska ges skyddsbestämmelser (PBL 2 kap. 6§).

Gul byggnad – visst kulturhistoriskt värde

- Bedöms ha ett visst kulturhistoriskt värde.
- Ändringar ska vara varsamma och ta hänsyn till byggnadens karaktärsdrag (PBL 8:17).
- Vid bygglov bör varsamhetskravet tas med i kontrollplanen (PBL 10:7).
- Byggnaden ska underhållas och underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadens kulturhistoriska värde (PBL 8:14).

